

Міністерство освіти і науки України
Львівський національний університет імені Івана Франка
Факультет педагогічної освіти

Кафедра початкової та дошкільної освіти

ПАЛАМАРЧУК НАТАЛІЯ АНДРІЇВНА
РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ
КЛАСІВ У ПРОЦЕСІ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ НА УРОКАХ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Магістерська робота

Галузь знань 01. Освіта/Педагогіка
спеціальність 013 «Початкова освіта»

Науковий керівник:

доцент кафедри початкової

та дошкільної освіти

(вказуються посада (проф./доц.)

кандидат педагогічних наук

науковий ступінь та вчене звання

Ростикус Н.П.

прізвище та ініціали наукового керівника

Львів-2022

ЗМІСТ

Вступ.....	3
I Розділ. Теоретичні аспекти розвитку креативного мислення учнів початкових класів.....	6
1.1 Креативне мислення як психолого-педагогічна проблема.....	6
1.2 Психолого-педагогічні особливості розвитку креативного мислення учнів початкових класів у процесі розвивального навчання.....	16
1.3 Характеристика розвивального навчання на уроках української мови в початкових класах.....	28
II Розділ. Методичні засади дослідження креативного мислення учнів початкових класів на уроках української мови.....	38
2.1.Стан досліджуваної проблеми на практиці шкільного навчання.....	38
2.2.Вправи з розвитку креативного мислення у процесі розвивального навчання на уроках української мови в початкових класах.....	45
2.3.Вплив методів розвитку креативного мислення учнів у процесі розвивального навчання початкових класі на уроках української мови.....	53
ВИСНОВКИ.....	61
СПИСОК ВОКИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ.....	72

ВСТУП

Сучасне суспільство в людях, які здатні працювати і самостійно, удосконалювати знання, навички і адаптуватися в мінливому світі. За допомогою мислення людина пізнає навколишній світ у всьому його різноманітті, властивостях і відносинах. Мислити - це пізнавати нове, незвідане, знаходити зв'язки і відносини між невідомим і відомим, відкривати загальні закони, властиві всім предметам і явищам. Мислення - це вищий пізнавальний психічний процес, суть якого полягає в генерації нових знань на основі творчої рефлексії і перетворення людиною дійсності. Розумова діяльність - це складний інтелектуальний процес, на основі якого здійснюється не тільки пізнавальна, а й практична і теоретична діяльність. Державний стандарт початкової загальної освіти покликаний забезпечити виконання основної мети – розвиток особистості учня, його креативних здібностей, інтересу до навчання, формування бажання і здатності до навчання.

Система освіти відмовляється від традиційного викладу результатів навчання у вигляді знань, умінь і навичок, формулювання стандарту вказує на фактичну діяльність, яку учень повинен освоїти за основним принципом початкової освіти. Вимоги до результатів навчання формулюються у вигляді особистісних, метапредметних і предметних результатів. Тому більше уваги приділяється розвитку креативних і творчих здібностей. В умовах сучасної школи найчастіше розвивається креативне мислення за звичкою й інерцією. Проблема розвитку креативного мислення розглядається з різних сторін і в рамках різних концепцій, як креативних, так і творчих.

Отже, Д. Сімпсон та інші розглядають креативне мислення, яке визначається через критерії діяльності та критерії досягнень; Дж. Гілфорд, В. Штерн та ін. розглядає креативне мислення як особливий вид обдарованості. Проблема розвитку креативного мислення учнів розглядається за допомогою методів оптимізації процесу навчання, мислення педагога як умова успішного розвитку креативного мислення дитини (А. Турчин), умови для розвитку креативності в освітньому процесі.

У Концепції «Нова українська школа» зазначається, що «Місія Нової української школи – допомогти розкрити та розвинути здібності, таланти й

можливості кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» [58, с. 14]. Досягненню мети навчання в Новій українській початковій школі, задоволенню потреб та інтересів учнів початкових класів, розвитку в них креативного мислення, активності самостійності сприяє розвивальне навчання.

Об'єкт – розвиток креативного мислення учнів початкових класів.

Предмет – розвиток креативного мислення учнів початкових класів засобом розвивального навчання на уроках української мови.

Мета – теоретично обґрунтувати й практично перевірити вплив розвивального навчання на уроках української мови як засобу розвитку креативного мислення учнів початкових класів.

Завдання:

1. Розглянути суть базових понять дослідження в науковій літературі.
2. Проаналізувати психологічні особливості розвитку креативного мислення учнів початкових класів.
3. Охарактеризувати особливості розвивального навчання на уроках української мови у початкових класах.
4. Перевірити вплив методів та прийомів розвивального навчання на розвиток креативного мислення учнів початкових класів на уроках української мови.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та розв'язання завдань дослідження нами було використано такі методи:

- теоретичні (вивчення нормативних документів, аналіз наукових джерел, узагальнення психолого-педагогічної і методичної літератури, систематизація теоретичного та практичного матеріалу);

- емпіричні (вивчення шкільної документації, узагальнення педагогічного досвіду, анкетування, спостереження, бесіда, педагогічний експеримент).

Новизна нашої роботи полягає в тому, що ми вперше в педагогічній науці досліджуємо розвиток креативного мислення на уроках української мови та літератури.

Теоретичне значення. Проблема, обрана мною, не нова. Піонером в області креативності вважають Дж.Гілфорда, який ототожнив поняття креативності та творчого мислення. Дослідження в галузі креативності проводили вітчизняні та зарубіжні вчені: Е.Торренс, О.Савченко, В.Сухомлинський, О.Моляко, С.Сисоєва, та інші [71].

Однак, ця проблема вивчена недостатньо і потребує подальшого розроблення у зв'язку з практичним застосуванням її в педагогічній діяльності.

Практичне значення роботи – результати дослідження можна застосувати при вивченні методики викладання української мови та літератури, а також вправи і завдання використати на уроках української мови.

Апробація результатів дослідження: Паламарчук Н.А. Творче і креативне мислення: аналіз і походження дефініцій. Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Рівне, 12 трав. 2021. С. 180-181. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/nauka/nush_apmntsr_2021_znp.pdf

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури (88 позицій) та 1-го додатка. Загальний обсяг роботи – 73 сторінок, з яких 60 сторінки основного тексту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Айзенк Г., Еванс Д. Як перевірити здібності вашої дитини: тести для дітей 10-15 років: [пер. з англ.]. Київ: Школа, 2001. 192 с.
2. Антонішина А. М. Структурний аналіз креативності дітей старшого дошкільного віку. *Наукові праці*. Вип. 161. Т. 173. 76-79 с.
3. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі: [монографія] / за ред. О.А. Дубасенюк*. Житомир: Вид-во ім. І. Франка, 2012. 14–41 с.

4. Антонова О.Є. Креативність у структурі педагогічної обдарованості сучасного педагога // *Андрогогічний вісник*. – 2012. – № 3. – С. 19-30.
5. Базовий компонент дошкільної освіти // *Дошкільне виховання*. 2021. № 4. 4–19 с.
6. Барко І. В., Тютюнников А. М. Як визначити творчі здібності дитини. Київ, 1991. 79 с.
7. Барташнікова І.А. Розвиток уяви і творчих здібностей у дітей 5-7 років. - Тернопіль: Богдан, 1998. - 85 с.
8. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. - Кн. 1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навч.-метод. видання / Бех Іван Дмитрович. К. : Либідь, 2003. 280 с.
9. Богданець-Білокаленко Н. І. Українська мова та читання: підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 2. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.
10. Богданова Ю. О. Методика викладання літературного читання. К.: Академік, 2000. – 362 с.
11. Богоявленська Д.Б. Інтелектуальна діяльність як проблема творчості. Львів, 2003. - 274 с.
12. Богуш А. Вектор наступності державних стандартів дошкільної і початкової освіти. *Дошкільне виховання*. 2007. № 7. 20–23 с.
13. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. К. : Фенікс, 2014. 136 с.
14. Біломеря Т. Г. Формування креативного мислення особистості. *Вісник Луганського національного ун-ту ім. Т. Шевченка*. Педагогічні науки. Луганськ : ЛНУ ім. Т. Шевченка, 2010. № 8. 211–217 с.
15. Білик Т. С. Творчі здібності молодших школярів засобами ігрових технологій. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2015.
16. Будій Н. Д. Обдаровані діти: виявлення – навчання – розвиток. *Початкова школа на перехресті проблем: матеріали Міжнародної науковопрактичної конференції*. Тернопіль: Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2004. С. 3-7.
17. Будій Н. Д. Розвиток творчих можливостей молодших школярів у контексті інноваційних освітніх технологій. *Педагогічна освіта: теорія і*

- практика*. Психологія. Педагогіка: [зб. наук. праць]. Київ : Київський міський педагогічний університет імені Бориса Грінченка, 2005. №4. 110-114 с.
18. Варемус К.І. Пізнавальні завдання для учнів початкових класів. *Початкова школа*, 1999. № 8. 53-56 с.
19. Вахрущева Т. Ю. Інтерактивні технології навчання як засіб активізації навчально-пізнавальної діяльності. *Нові технології навчання*. – К., 2007. Вип. 47. 64–69 с.
20. Вашуленко М. С. В23 Українська мова та читання : підруч. для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. К. : Видавничий дім «Освіта», 2020. — 160 с.
21. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф. канд. пед. наук: 13.09 – Тернопіль, 2014. 19 с.
22. Воронюк І. В. Психологічні особливості реалізації творчого потенціалу молодших школярів. К.: Нац.пед.ун-т ім.М. П Драгоманова, 2003. 20 с.
23. Вікова та педагогічна психологія: Навч. Посіб. О. В. Скрипченко, А. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. - К.: Просвіта, 2001. - 416 с.
24. Вітер Л. Розвиток творчих здібностей учнів на уроках української мови. *Українська мова і література* . 2000. Число 37 (жовтень). С. 4-5.
25. Войтенко О.В. Розвиток творчих здібностей школярів на уроках літератури. *Педагогіка та психологія* : зб. наук. пр. Харків : ХДПУ, 1997. 17–21 с.
26. Гаврилова Т.В. Розвиток творчих здібностей школярів при роботі з роботою С.Т. Аксакова «Червона квітка». *Початкова школа*. – 2014 рік. – № 3. - 20 с.
27. Галендей Г. Роздуми про шляхи розвитку творчих здібностей і обдарованості учнів. *Початкова освіта*. 2001. №15. 6 с.
28. Гедвілло О. І., Жорова О. З. Розвиток творчого мислення учнів як умова успішного процесу навчання. *Педагогічні науки*. 2003. Вип. 33. 89–91 с.
29. Голуб Н. Концептуальні засади сучасної методики навчання української мови в загальноосвітній школі. *Український педагогічний журнал*. 2015. № 1. 107–118 с.
30. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

31. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності. *Сучасне тлумачення*. Рівне: Волинські обереги, 2012. – 192 с.
32. Данько Н. П. Умови творчого розвитку молодших школярів. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Серія : Педагогічні та історичні науки*. 2012. Вип. 102. 62–69 с.
33. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
34. Дубасенюк О. А. Розвиток творчого потенціалу особистості засобами мистецтва. *Креативна педагогіка: наук-метод. Журнал Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки*. Вінниця 2013. Вип. № 7. 52-58 с.
35. Дубяга С. М. Педагогічні технології в початковій школі. *Навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів напряму підготовки «Початкова освіта»* Авт.-укл. С. М. Дубяга. – Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. – 160 с.
36. Зазимко І. Творчі здібності – як їх помітити у дитини. *Директор школи*. 2002. №3. 2 с.
37. Захарійчук М. Українська мова та читання : підруч. для 3 кл. закл. загальн. середн. освіти (у 2-х частинах) : Частина 1 : Українська мова. Київ : Грамота, 2020. 160 с.
38. Захлюпана Н. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. – 250 с.
39. Зевако В., Непийвода С. Цікаві завдання з української мови в початковій школі. *Посібник для вчителя*. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2004.
40. Клименко В. В. Психологія творчості: Навч. Посібн. К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
41. Клименко В. Умови творчого розвитку особистості. *Завуч*. 2003. №33. 11-14 с.
42. Ковальова В. І. Творча майстерня. *Становлення та розвиток творчої особистості молодшого школяра: навч. посіб.* Харків : Основа, 2010. 191 с.
43. Ковтуненко Ю. М., Онищенко І. В. Розвиток творчого мислення молодших школярів засобом дидактичної гри. *Актуальні питання дошкільної та початкової ланок освіти : матер. Всеукр. студ. наук.-практ. конф. «Сучасна*

креативна освіта в початковій школі» (Кривий Ріг, 28 березня 2012 р.). 2012. Вип. 5. С. 62–64.

44. Коменський Я. А., Є. І. Коваленко. *Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України; гол. ред. В. Г. Кремень.* К. : Юніком Інтер, 2008. 407- 408 с.
45. Костренко С. П. Розвиток креативного мислення молодших школярів на уроках української мови та читання через використання інформаційнокомунікативних технологій. [Електронний ресурс] / Костренко С.П. – Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/edu_technology/38177/
46. Кулик О. Розвиток творчих здібностей молодших школярів. *Початкова школа.* 2011. № 7. С. 55–57.
47. Кучерук О.А. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови *Навчальний посібник.* – Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
48. Лейтес Н.С. Ранні прояви обдарованості. *Психологія.* 2008. № 4. 32 с.
49. Лук'яненко М.С. Розвиток творчого мислення молодших школярів. *Обдарована дитина.* 2002. №5. 16 с.
50. Мартинюк Л. Становлення творчої особистості молодшого школяра. *Початкова школа.* 2002. №10. 2-4 с.
51. Матвійчук Т. В. Основні напрямки дослідження творчих здібностей у психології та педагогіці. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна».* 2013. № 1. 145-150 с.
52. Методики дослідження креативності. ДООППО. Дніпропетровськ, 2010.
53. Мілова О. Є. Сучасні форми та методи активного навчання в шкільній практиці. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (філологічні науки).* Наукове видання. 2010. № 14 (201). 112-119 с.
54. Моляко В. А. Психологія дитячої творчості. *Знання.* Київ. 1995. 83 с.
55. Музика О.О. Мотивація творчої обдарованості. *Обдарована дитина.* - 2003. №3. 2-9 с.
56. Накладова М.В. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через використання ігрових завдань та інтерактивних технологій [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://chito.in.ua/rozvitok-kreativnogo-mislennya-uchniv-pochatkovih-klasiv-chere.html>

- 57.Нікітіна Л.В. Підвищення ефективності уроків читання шляхом організації групової роботи. *Початкова школа*. 2001. № 5. 99-100 с.
- 58.Нова українська школа: poradnik dla vchitelja. За заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
- 59.Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів: [монографія] / за ред. проф. О.Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.
- 60.Паламарчук Н.А. Творче і креативне мислення: аналіз і походження дефініцій. *Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.*, м. Рівне, 12 трав. 2021р. С. 180-181. URL: https://www.rshu.edu.ua/images/nauka/nush_apmntsr_2021_znp.pdf
- 61.Пилищук О. Креативність як спсихолого-педагогічна проблема. *Наукові записки*. Серія: Педагогіка. 2006. №9. 231-235 с.
- 62.Пов'якель Н. І. Практична психологія креативності. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. 321 с.
- 63.Подольняк О.В. Розвиток креативного мовлення учнів початкових класів // *Навчально-виховний комплекс*. - 2003. - №10. - С. 25-27.
- 64.Позняк Т. М. Розвиток креативних здібностей особистості. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Сер.: Психологічні науки. 2013. Вип. 114. 161-166 с.
- 65.Поштовик, Н. Ю. Творчий стиль діяльності: *Педагогічний аспект* : Львів, 2009. 205 с.
- 66.Професійна освіта : словник / уклад. С.У. Гончаренко та ін.; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ : Вища школа, 2000. 380 с.
- 67.Психологічна енциклопедія, автор-упоряд. О. Степанов. Київ: «Академвидав», 2006. 424 с.
- 68.Равлюк Т. Діагностика та раннє виявлення творчих здібностей. *Вісник Львівського університету*. Серія педагогічна. 2005. № 20. 112-118 с.
- 69.Савченко О. Виховання розумної особистості, яка вміє самотійно вчитися. *Початкова школа*. №8. 2007. 1-5 с.
- 70.Савченко О.Я. Дидактика початкової освіти. підруч. для. Вищ. Навч. Закл. – 2-ге вид. – К. :Грамота, 2013. 504 с.

71. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах. - К.: Магістр-5, 2007. 255 с.
72. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня: [монографія] / С.О. Сисоєва. – Київ : Поліграфкнига, 1996. 406 с.
73. Станіславчук І. М. Розвиток креативного мислення учнів початкових класів через ви-користання творчих завдань. – Вінниця, 2017 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://dorobok.edu.vn.ua/article/view/2003>
74. Сухомлинський В.О. Вибрані твори.– В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1977. – Т. 5. – С.123.
75. Ткаченко Л. І. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2014. № 9-10. 32-35 с.
76. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 1-2, 3-4 класи. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.
77. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Р. Б. Шияна. 1-2, 3-4 класи. URL : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>.
78. Терещук А. Креативність як невід’ємний компонент інтелектуального розвитку особистості [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.newacropolis.org.ua/ua/study/conference/?thesis=4254>
79. Тягло О.В. Критичне мислення. *Навчальний посібник*. Х: Основа, 2008. 189 с.
80. Українська мова. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1-4 класи [Електронний ресурс] / [Вашуленко М. С., Пономарьова К. І., Прищеп О. Ю. та ін.] – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua>
81. Фромм Е. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. С. 692. 742 с. 1000 екз.
82. Харишин О. Розвиток пізнавальних інтересів учнів. Активізація розумової діяльності . *Початкова освіта*. 2001. №15. 4 с.
83. Цукор Л. Вебінар. Розвиток письменницьких навичок як чинник формування креативності учнів та вчителів [Електронний ресурс] 21.12. – Режим доступу до

ресурсу: <https://naurok.com.ua/webinar/rozvitok-pismennickih-navichok-yak-chinnik-formuvannya-kreativnosti-uchniv-ta-vchiteliv>.

- 84.Чернецька Н. В. І. Особливості розвитку творчого мислення в початковій школі та підлітковому віці. *Науково-методичний електронний журнал «Концепція»*. 2012 рік. № 8 (серпень). 56–60 с.
- 85.Чорноус В. Креативне мислення у творчих пошуках особистості: літературний огляд. *Нова педагогічна думка: науково- методичний журнал*. 2014. № 1. 38-41 с.
- 86.Assessing creativity: a guide for educators / D. Treffinger, G. Young, E. Selby, C. Shepardson. – Storrs: The National Research Center on the Gifted and Talented, 2002.
- 87.Creative Schools: The Grassroots Revolution That’s Transforming Education. Ken Robinson and Lou Aronica. New York: Viking Press, 2015. 292 pages
- 88.Torrance E. P. The nature of creativity as manifest in its testing / Ellis Paul Torrance // The nature of creativity / R. Stemberg, T. Tardif (eds). – 1988. P. – 43-75.